

Målnummer:	T2085-11	Avdelning:	1
Domsnummer:			
Avgörandedatum:	2012-11-23		
Rubrik:	Ett avtalsvillkor om automatisk förlängning vid avtal om gymkort har ansetts oskäligt när avtalstiden och förlängningen löpte under ett år och konsumenten inte hade fått någon påminnelse om att uppsägning skulle ske.		
Lagrum:	36 § lagen (1915:218) om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område		
Rättsfall:	<ul style="list-style-type: none">• NJA 1987 s. 982• MD 2005:34		

REFERAT

Ystads tingsrätt

A.H. väckte vid Ystads tingsrätt talan mot Rehab Center Svedala KB och yrkade att bolaget skulle förpliktas att till henne utge 3 465 kr jämte ränta.

Rehab Center bestred A.H:s yrkande men vitsordade kapitalbeloppet som skäligt i och för sig.

Rehab Center väckte å sin sida talan mot A.H. och yrkade att hon skulle förpliktas att till bolaget utge 1 155 kr jämte ränta.

A.H. bestred Rehab Centers yrkande men vitsordade kapitalbeloppet som skäligt i och för sig.

Tingsrätten (rådmannen Elisabeth Grerot) anförde följande i dom den 22 februari 2010.

Utvecklande av talan

Rehab Center

Mellan A.H. och Rehab Center ingicks ett träningsavtal den 6 augusti 2007. Enligt villkoren ska avtalet sägas upp skriftligen senast en månad före avtalstidens utgång. I annat fall förlängs avtalet med 12 månader. A.H. sade upp avtalet den 11 juli 2008, vilket innebär att avtalstiden förlängdes till den 6 augusti 2009. Rehab Center har tillhandahållit tjänsten. Betalning har skett till och med den 6 maj 2009 men A.H. resterar med betalning avseende tre månader. Skulden är förfallen till betalning.

Rehab Center bestrider att avtalet skulle vara oskäligt. - - -.

Det bestrids att A.H. skulle ha befunnit sig i någon extrem situation när avtalet skulle ha sagts upp. - - -. Vidare ska beaktas att A.H., trots sin omfattande sjukdomshistoria, var så pass frisk att hon kunde ta kontakt med Rehab Center och teckna avtalet. Det som hänt innan avtalet tecknades bör inte Rehab Center lastas för.

A.H.

Avtalsvillkoret vad gäller uppsägning och förlängning är oskäligt och bör lämnas utan avseende alternativt jämkas enligt 36 § avtalslagen så att A.H. ges rätt att frånträda avtalet på samma sätt som om uppsägningen gjorts i rätt tid. Avtalet ingicks den 6 augusti 2007 och löpte på 12 månader med automatisk förlängning om 12 månader vid utebliven uppsägning, vilken skulle vara skriftlig. Medlemskapet kunde varken frysas eller sägas upp i förtid och kompensation kunde inte ske för sjukdom eller annan frånvaro. Avtalet sades

upp på grund av en tillfällig försämring av tidigare sjukdom, - - -. Detta skedde, enligt Rehab Centers uppfattning, fem dagar för sent och bolaget har därför krävt betalning för ytterligare ett år. Att ett avtal löper med viss bindningstid kan inte anses oskäligt i sig. Frågan om ett villkor är oskäligt ska emellertid avgöras genom en helhetsbedömning. Vid denna bedömning ska beaktas avtalets innehåll, omständigheterna vid avtalets tillkomst, senare inträffade förhållanden och omständigheterna i övrigt. Särskild hänsyn ska tas till den som i egenskap av konsument intar en underlägsen ställning i avtalsförhållandet. A.H. kan på grund av sin sjukdom och familjesituation inte längre utnyttja medlemskapet. Enligt avtalet har Rehab Center rätt att säga upp avtalet med omedelbar verkan om konsumenten får betalningsanmärkningar. Däremot har kunden inte någon rätt att säga upp eller frysa avtalet ens vid så pass allvarlig sjukdom att avtalet inte kan utnyttjas. Det är praxis att träningsavtal åtminstone kan frysas vid sjukdom. Allmänna reklamationsnämnden har i beslut 2009-01-28 rekommenderat Rehab Center att återbetala beloppet avseende tiden efter den 6 augusti 2008 samt att inte rikta några ytterligare krav mot A.H.

- - -.

Det är A.H:s sammantagna hälsotillstånd som omöjliggjort för henne att utnyttja tjänsten hos Rehab Center. Att skriva brev och ringa är inte kroppsligt betungande. Därför var det inte betungande att göra anmälan till Allmänna reklamationsnämnden. Det var inte heller omöjligt att säga upp avtalet med Rehab Center; hon missade helt enkelt att säga upp avtalet i tid på grund av de problem hon redogjort för.

Domskäl

Rehab Center har som bevisning åberopat träningsavtal 20070806 och epostmeddelande med uppsägning från A.H. 2008-07-11.

A.H. har som bevisning åberopat läkarintyg 2009-09-17.

I målet är ostridigt att A.H. den 6 augusti 2007 ingått ett träningsavtal med Rehab Center, att det i villkoren anges att avtalet förlängs automatiskt med 12 månader om det inte sägs upp skriftligen senast en månad före avtalets förfallodatum, att förfallodatum angavs till den 6 augusti samt att uppsägning skedde först den 11 juli 2008.

A.H. har självantagit kontakt med Rehab Center för att teckna avtalet. Det har inte framkommit något som tyder på att omständigheterna vid avtalets ingående skulle ha varit sådana att ifrågavarande avtalsvillkor av den anledningen borde lämnas utan avseende eller medföra jämkning.

Avtalets innehåll är varken omfattande eller svårtillgängligt. Att A.H. förstått innebörden av avtalet framgår också av den uppsägning hon gjorde via epost den 11 juli 2008. I meddelandet framgår att hon misstagit sig på när avtalet gick ut då hon skrivit "Jag vill säga upp mitt månadsabonnemang när det nu går ut nu i september (tror jag det är)". Hon har också i sin redogörelse för omständigheterna uppgett att det inte var omöjligt för henne att säga upp avtalet men att hon helt enkelt missade att göra det på grund av de bekymmer hon råkade ut för med hälsa m.m.

Frågan är då om det i sig är oskäligt att i ett konsumentförhållande ha ett avtalsvillkor som innebär att avtalet automatiskt förlängs vid utebliven uppsägning senast viss dag. Tingsrätten är förvisso inte bunden av Marknadsdomstolens ställningstaganden men av Göta hovrätts avgörande den 5 oktober 2009 i mål nr T 75509, med de hänvisningar som görs däri, framgår att Marknadsdomstolens praxis är av intresse även vid prövning i allmän domstol.

Marknadsdomstolen har nyligen, den 3 november 2009, 2009:30, tagit ställning till ett liknande fall. I det målet ogillades Konsumentombudsmannens talan om att Canal Digital Sverige AB skulle förbjudas bl.a. att använda ett avtalsvillkor som innebar att avtalet, om kunden inte sade upp detta senast 30 dagar innan den ursprungliga avtalstiden om 12 eller 24 månader löpt ut, automatiskt övergick till ett tillsvidareavtal med en uppsägningstid om tre månader. I förevarande fall är visserligen inte fråga om ett tillsvidareavtal men den uppsägningstid som godtagits av Marknadsdomstolen är förhållandevis lång.

Omständigheterna avviker därmed inte på något sådant väsentligt sätt som bör medföra att nu aktuellt avtalsvillkor ska anses oskäligt av den anledningen. Beaktas ska även att det i flertalet fall torde ligga i en konsuments intresse att en avtalad tjänst fortsätter utan onödigt avbrott. Det ligger också i sakens natur att man när det gäller träning genom sina mer eller mindre regelbundna besök i träningslokalen påminns om att avtalet existerar. Det bör därmed inte komma som någon överraskning att avtalet löper på viss tid och med vissa villkor.

A.H. har även åberopat senare inträffade förhållanden till stöd för att avtalsvillkoret ska anses oskäligt. Dessa förhållanden består enligt henne av tillfällig försämring av tidigare sjukdom - - -. Under alla förhållanden kan emellertid konstateras att det redan av A.H:s egen bevisning framgår att försämringen inträffat långt före sista dag för uppsägning av avtalet. Hon har således i mycket god tid varit medveten om att hon inte skulle kunna träna under ytterligare ett år och har haft möjlighet att säga upp avtalet i tid. Att hon inte gjort det har ju också, efter vad hon själv uppgett, inte berott på oförmåga utan på glömska.

Mot bakgrund av det anförda ska Rehab Centers talan bifallas.

Domslut

A.H. ska till Rehab Center Svedala KB utge ett kapitalbelopp om 1 155 kr jämte ränta - - -.

A.H:s talan ogillas.

Hovrätten över Skåne och Blekinge

A.H. överklagade i Hovrätten över Skåne och Blekinge och yrkade att hovrätten skulle ogilla Rehab Centers talan och bifalla hennes vid tingsrätten förda talan.

Rehab Center bestred ändring.

Hovrätten (hovrättsrådet Agneta Lindelöf, rådmannen Dag Cohen och adjungerade ledamoten Mikael Wärnsby, referent) anförde i dom den 24 mars 2011:

Hovrättens domskäl

- - -.

Parternas talan i hovrätten

A.H. har som grund för sin talan i hovrätten anført att avtalsvillkoret om uppsägning och automatisk förlängning är oskäligt med hänsyn till dess innehåll och därför bör lämnas utan avseende eller jämkas enligt 36 § avtalslagen så att hon ges rätt att frånträda avtalet på samma sätt som om uppsägning gjorts i rätt tid. Som hennes talan får förstås har hon, genom generell hänvisning till de grunder som hon anført i tingsrätten, även gjort gällande att avtalsvillkoret ska anses oskäligt på grund av senare inträffande förhållanden i form av sjukdom och andra personliga omständigheter på hennes sida.

Rehab Center har bestritt att avtalet skulle vara oskäligt och att det därför ska tillämpas enligt sin lydelse, vilket innebär att A.H:s uppsägning lämnats för sent, att avtalet har förlängts, och att hon resterar med tre förfallna månadsbetalningar motsvarande det kapitalbelopp som tingsrätten dömt ut.

Parterna har i hovrätten åberopat samma grunder, bevisning och omständigheter som vid tingsrätten. Parterna har i allt väsentligt varit eniga om vad som förekommit dem emellan, varför de i hovrätten huvudsakligen hänfört sig till en rättslig argumentation.

A.H. har bl.a. anført - med hänvisning till avgöranden från Marknadsdomstolen och Göta hovrätt - att en automatisk förlängning av avtal med konsumenter inte är tillåten utom i vissa undantagsfall då ett sådant förfarande ligger i konsumentens intresse, att det inte får ställas krav på att uppsägning ska ske skriftligen, och att avtalet i vart fall inte innehåller någon bestämmelse med innebörd att Rehab Center ska påminna om att uppsägning måste ske vid viss tidpunkt till undvikande av avtalsförlängning.

Rehab Center har å sin sida framhållit att saken gäller ett skriftligen ingånget avtal som A.H. ostridigt har tagit del av, att avtalsvillkoren om uppsägning och förlängning är tydligt markerade med versaler och röd text för att särskilt uppmärksamma avtalskontrahenten härpå, och att det omstridda villkoret ligger i konsumentens intresse bl.a. eftersom det ger Rehab Center möjlighet att planera verksamheten och tillhandahålla en kontinuerligt god service för dess kunder. Rehab Center har även anført att det ifrågavarande träningsavtalet naturligen innebär att A.H. fortlöpande har påmints om avtalets existens genom sina besök i träningslokalen samt genom att hon vid varje träningstillfälle vid en inloggningsterminal har kunnat ta del av betalning och avtalsperioder.

Sakförhållandena

Det är ostridigt att det mellan A.H. och Rehab Center skriftligen ingicks ett träningsavtal den 6 augusti 2007. Avtalet, som omfattar en sida normalstor text, anger vad gäller uppsägning följande:

"9. Avtalet kan ENDAST sägas upp skriftligen, EJ muntligen eller per telefon.

10. Avtalet förlängs automatiskt med 12 månader, ifall det inte sägs upp skriftligen senast en (1) månad före avtalets förfallodatum."

De ord i citatet som ovan återgetts med versaler och fetstil är även skrivna med röd text. Ovanför underskriftsraden har i en särskild ruta med större stil angetts att avtalets förfallodatum är den "6/8", dvs. den 6 augusti.

A.H. sade skriftligen upp avtalet via epost den 11 juli 2008. Rehab Center har emellertid med hänvisning till avtalets innehåll gjort gällande att uppsägning skulle ha lämnats senast den 6 juli 2008 till undvikande av förlängning. Med hänsyn till att uppsägningen har lämnats för sent anser Rehab Center att avtalet har förlängts enligt sin lydelse och att A.H. är betalningsskyldig för ytterligare ett års abonnemang till en kostnad om 385 kr per månad.

Hovrättens bedömning

Huvudfrågan i målet är om det i sig är oskäligt att mellan parterna - som intar ställning av näringsidkare respektive konsument - uppställa ett avtalsvillkor som innebär att ett avtal automatiskt förlängs med ett år vid utebliven skriftlig uppsägning senast en månad före uppsägningstidens utgång.

Marknadsdomstolen har i ett antal avgöranden funnit att villkor som kräver skriftlig form vid uppsägning av bl.a. telefoni och TVabonnemang är oskäliga i konsumentförhållanden (se t.ex. MD 2002:23 och MD 2005:23). Marknadsdomstolen har även i vissa fall ansett att avtalsvillkor som innebär automatisk förlängning i sig ska anses oskäliga i konsumentförhållanden (se t.ex. MD 2005:34). Domstolen har emellertid i senare praxis accepterat förlängningsvillkor i situationer där det ålegat näringsidkaren att i lämplig form och i rimlig tid påminna konsumenten före senaste uppsägningsdatum, eller att avtal automatiskt förlängs även utan sådan påminnelse då ett visstidsavtal efter förlängning omvandlas till ett tillsvidareavtal med en uppsägningstid om tre månader (se MD 2009:30).

Hovrätten är inte bunden av Marknadsdomstolens ställningstaganden, men av förarbetena till 36 § avtalslagen framgår att bestämmelsen utgör ett komplement till avtalsvillkorslagen, som tillämpas av Marknadsdomstolen. Avtalsvillkor som träffas av den senare lagen ska i behövlig omfattning kunna angripas även på civilrättslig väg (se prop. 1975/76:81 s. 107). Marknadsdomstolens praxis är således av intresse, men inte nödvändigtvis av avgörande betydelse, vid hovrättens prövning.

Av A.H:s egna uppgifter framgår, såsom tingsrätten funnit, att hon uppenbarligen var införstådd med de omtvistade avtalsvillkorens innebörd, men att hon i samband med att hon per epost sade upp avtalet den 11 juli 2008 tagit miste på när avtalet faktiskt löpte ut och därför försatt den enligt avtalet föreskrivna senaste uppsägningsdagen. I målet har heller inte påståtts att A.H. före den 11 juli 2008 skulle ha sagt upp eller försökt att säga upp avtalet muntligen eller att det skulle ha inneburit något särskilt hinder eller besvär för henne att skicka uppsägningen via epost. Hovrätten anser därför att, det skriftligen ingångna, avtalets krav på skriftlig uppsägning i förevarande fall i sig

inte utgör ett tillräckligt skäl för att på civilrättslig grund jämka eller åsidosätta det ifrågavarande avtalsvillkoret. Hovrätten anser inte heller att en uppsägningstid om en månad framstår som omotiverat lång med hänsyn till avtalets ursprungliga löptid och Marknadsdomstolens praxis.

När det därefter gäller huruvida konsekvensen av den för sent lämnade uppsägningen - dvs. att avtalet förlängs med ett år - kan anses oskäligen, gör hovrätten följande bedömning.

I förhållandet näringsidkare-konsument ligger ett avtalsvillkor om automatisk förlängning ofta i näringsidkarens intresse, även om motsatsen kan vara fallet (jfr NJA 1987 s. 982). I förevarande fall torde förlängningsvillkoret visserligen främst vara till gagn för Rehab Center som tillhandahållare av de tjänster avtalet avser. A.H. har likväl på eget initiativ kontaktat Rehab Center för att teckna avtalet i fråga. I likhet med tingsrätten anser hovrätten att avtalets innehåll varken är omfattande eller svårtillgängligt. Avtalsvillkoren om förlängning och konsekvenserna av utebliven uppsägning är därtill särskilt tydligt markerade i förhållande till avtalets övriga bestämmelser. Förlängningstiden om ett år kan inte anses vara osedvanligt eller överraskande lång med hänsyn till avtalets övriga innehåll och villkor. Avtalet gäller vidare en tjänst vars existens konsumenten rimligen påminns om vid sina mer eller mindre regelbundna besök i träningslokalen. Även om någon särskild påminnelse inte har lämnats från Rehab Center till A.H. före senaste uppsägningsdatum anser hovrätten därför vid en samlad bedömning att det inte finns tillräckliga skäl att åsidosätta eller jämka parternas klara och entydiga avtal. Hovrätten noterar härvid även att något oavvisligt krav på att särskild påminnelse ska lämnas för att en automatisk förlängning ska godtas inte heller uppställs i Marknadsdomstolens praxis (jfr ovan anförda MD 2009:30).

Vad slutligen gäller frågan om oskälighet på grund av förhållanden på A.H:s sida vilka inträffat efter avtalets ingående, ansluter sig hovrätten till tingsrättens bedömning.

A.H:s överklagande kan mot denna bakgrund inte vinna bifall. Hovrätten fastställer således tingsrättens domslut utan några ändringar.

Hovrättens domslut

Hovrätten fastställer tingsrättens domslut utan några ändringar.

Högsta domstolen

A.H. överklagade och yrkade att HD med ändring av hovrättens dom skulle ogilla Rehab Centers talan och bifalla hennes i tingsrätten och hovrätten förda talan.

Rehab Center motsatte sig ändring av hovrättens dom.

Målet avgjordes efter föredragning.

Föredraganden, justitiesekreteraren Daniel Holmberg, föreslog i betänkande att HD skulle meddela följande dom:

Domskäl

Bakgrund

Mellan A.H. som konsument och Rehab Center Svedala Kommanditbolag (Rehab Center) som näringsidkare ingicks den 6 augusti 2007 ett avtal som gav A.H. tillgång till ett "VIP-kort" för träning vid Rehab Centers anläggning. Avtalet var tidsbestämt till tolv månader och betalning skulle ske med 385 kr varje månad. Övriga punkter i avtalet innehöll bl.a. följande.

4. Om inte betalning sker [till Rehab Center via autogiro den 6:e var månad], förfaller hela summan till betalning. Inkassoförfarande tillämpas om kortköparen bryter mot avtalets betalningsregler. Uppkommande extra kostnader debiteras kortköparen.

5. Träning är inte tillåten om betalning inte har skett enligt [avtalets betalningsanvisningar]. All träning sker på egen risk.

6. Rehab Center förbehåller sig rätten att kontrollera förekomsten av eventuella betalningsanmärkningar (Vid förekomst av sådana kan Rehab Center välja att säga upp avtalet med omedelbar verkan).

8. Avtalet kan inte avbrytas under pågående period. Ingen tid kompenseras p.g.a. sjukdom eller annan frånvaro.

9. Avtalet kan ENDAST sägas upp skriftligen. EJ muntligen eller per telefon.

10. Avtalet förlängs automatiskt med 12 månader, ifall det inte sägs upp skriftligen senast en (1) månad före avtalets förfallodatum.

11. Rehab Center förbehåller sig rätten att säga upp avtalet då: A/ Betalningen missköts B/ Ordningsregler inte följs. Full betalning för avtalsperioden kommer då att krävas.

12. Avtalet är personligt och får ej överlåtas.

13. Priset justeras vid varje 12 månaders period. Kunden ansvarar för att hålla sig informerad om eventuella prisjusteringar i god tid innan gällande uppsägningstid. Priset fastställs i enlighet med den vid avtalets ingående gällande prislista.

14. V.I.P.-kunder, variationer i schemat till aktiviteterna på ovanvåningen förekommer. Förändringar görs 4 gånger/år, HT, VT, ST och jul/nyårshelger. Pass kan läggas till eller tas bort. Rehab Center ställer in pass för vilka antalet tränande understiger 6 personer/pass."

A.H. sade genom ett epostmeddelande upp avtalet först den 11 juli 2008, varför avtalet i enlighet med avtalsvillkoren förlängdes med tolv månader.

A.H. har i målet yrkat ersättning för vad hon erlagt i betalning avseende den förnyade avtalsperioden. Rehab Centers anspråk avser betalning som alltså resterat för denna period.

Parternas talan

A.H. har vidhållit att avtalsvillkoret om automatisk förlängning för det fall avtalet inte sägs upp en månad innan det löper ut är oskäligt och därför ska lämnas utan avseende eller i vart fall jämkas så att någon förlängning inte kommit till stånd. Avtal om automatisk avtalsförlängning kan vara att jämställa med s.k. negativ avtalsbindning och bör anses oskäliga om inte en sådan förlängning objektivt sett kan anses ligga i konsumentens intresse. Förlängningen av förevarande typ av avtal kan härvid inte anses ligga i konsumentens intresse. En månads uppsägningstid bör vidare anses oskäligt enligt vad som framgår av punkten 1 h) i bilagan till EG-direktivet om oskäliga avtalsvillkor i konsumentavtal (93/13/EEG). Under alla omständigheter bör ett avtal med automatisk avtalsförlängning anses oskäligt om inte konsumenten i enlighet med den praxis som utvecklats av Marknadsdomstolen erhållit en särskild påminnelse om att avtalet är på väg att förlängas.

A.H. gör inte längre gällande oskälighet på grund av att uppsägningen skulle ske skriftligt eller på grund av hennes personliga förhållanden.

Rehab Center har alltså gjort gällande att avtalet bör gälla enligt sin ordalydelse och att avtalsvillkoret om automatisk förlängning inte kan anses oskäligt. A.H. har genom avtalet betingat sig en lägre månadskostnad jämfört med om hon valt ett annat avtalsalternativ. Hon har därvid kunnat välja mellan både avtal med en kortare bindningstid och s.k. klippkort.

Avtal med längre bindningstider gör det möjligt för Rehab Center både att överblicka sitt ekonomiska underlag och att planera sin verksamhet, vilket kommer dess kunder tillgodo. Ett krav på en månads uppsägningstid är inte oskäligt lång, utan tvärtom kort jämfört med vad som kan krävas i andra sammanhang. Vidare har A.H. vid varje tillfälle hon besökt Rehab Center på en inloggningsterminal kunnat ta del av den information som avser hennes avtal och som utvisar kvarstående bindningstid m.m. Hon har varit väl medveten om vad som gällt för det ifrågavarande avtalet. Att hon underlåtit att säga upp avtalet i tid innebär inte att det kan anses oskäligt.

Bedömning

Enligt 36 § första stycket lagen (1915:218) om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område (avtalslagen) får avtalsvillkor jämkas eller lämnas utan avseende, om villkoret är oskäligt med hänsyn till avtalets innehåll, omständigheterna vid avtalets tillkomst, senare inträffade förhållanden och omständigheterna i övrigt. Har villkoret sådan betydelse för avtalet att det icke skäligen kan krävas att detta i övrigt skall gälla med oförändrat innehåll, får avtalet jämkas även i annat hänseende eller i sin helhet lämnas utan avseende. Av andra stycket framgår att vid denna prövning ska särskild hänsyn tas till behovet av skydd för den som i egenskap av konsument eller annars intar en underlägsen ställning i avtalsförhållandet. Bestämmelsens fjärde stycke erinrar om att i fråga om jämkning av vissa avtalsvillkor i konsumentförhållanden gäller dessutom 11 § i lagen (1994:1512) om avtalsvillkor i konsumentförhållanden (avtalsvillkorslagen).

Avtalsvillkorslagen innehåller huvudsakligen marknadsrättsliga bestämmelser där det i första hand ankommer på Marknadsdomstolen att på talan av Konsumentombudsmannen förbjuda sådana avtalsvillkor som är oskäliga mot konsumenterna. Förhållandet mellan avtalsvillkorslagen och den prövning som allmän domstol har att göra enligt 36 § avtalslagen har beskrivits som att tillämpningen av avtalsvillkorslagen tar sikte "på en typiserad bedömning av om ett visst villkor är oskäligt mot konsumenterna som kollektiv", medan den civilrättsliga prövningen enligt 36 § avtalslagen avser frågan om ett avtalsvillkor är oskäligt i ett enskilt fall, se prop. 1994/95:17 s. 24. Genom 1994 års avtalsvillkorslag infördes emellertid också vissa civilrättsliga bestämmelser i avtalsvillkorslagen som ett resultat av genomförandet av EG-direktivet om oskäliga avtalsvillkor i konsumentavtal (93/13/EEG), däribland 11 § avtalsvillkorslagen.

Bestämmelsen i 11 § avtalsvillkorslagen är enligt sin ordalydelse endast tillämplig på avtalsvillkor som inte har varit föremål för individuell förhandling och ställer för sådana fall upp vissa begränsningar för en jämkning till konsumentens nackdel inom ramen för en prövning enligt 36 § avtalslagen. Begreppet avtalsvillkor som inte har varit föremål för individuell förhandling har behandlats närmare i avtalsvillkorslagens förarbeten. Det står därvid klart att begreppet omfattar den typ av i förväg utarbetade klausuler som utgjort avtalsinnehåll mellan Rehab Center och A.H., jfr prop. 1994/95:17 s. 35 ff. och 100 ff. Att A.H. i samband med avtalsingåendet kunnat välja mellan olika avtalsalternativ som erbjudits henne är inte ägnat att leda till annan bedömning.

I samband med avtalsvillkorslagens införande diskuterades även den särskilda lista som är fogad som en bilaga till 1993 års EGdirektiv och som innehåller en uppräkningslista av avtalsvillkor som kan anses oskäliga. Det stod därvid klart att den exemplifierande uppräkningslistan innehåller inte är bindande för allmän domstol vid tillämpningen av 36 § avtalslagen, men att det samtidigt från lagstiftarens sida förutsattes att dylika villkor mer regelmässigt skulle komma att jämkas eller lämnas utan avseende vid en sådan prövning, jfr a. prop. s. 47 ff. A.H. har härvidlag särskilt pekat på listans punkt 1 h), som avser avtalsvillkor vars mål eller konsekvens är att automatiskt förlänga ett avtal med bestämd varaktighet om konsumenten inte uttalar sig däremot, när sista dagen för konsumenten att framföra att han eller hon inte önskar förlänga avtalet ligger oskäligt tidigt.

Vad som anförts i det föregående om att avtalsvillkorslagen tar sikte på en typiserad bedömning medan 36 § avtalslagen avser ett avtalsvillkors eventuella oskälighet i enskilda fall innebär också att den senare bestämmelsen i många fall kan komma att komplettera den marknadsrättsliga lagstiftningen. Genom att väcka talan i allmän domstol kan den enskilde konsumenten åstadkomma jämkning av ett avtalsvillkor som Marknadsdomstolen i ett annat sammanhang funnit anledning att förbjuda. Det innebär inte att allmän domstol är bunden av Marknadsdomstolens avgöranden eller av avtalsvillkorslagens marknadsrättsliga bestämmelser, men det får alltjämt anses stå klart att lagstiftaren avsett att åstadkomma en hög grad av samstämmighet vid tillämpningen av de båda regelverken, jfr t.ex. prop. 1975/76:81 s. 131 f. och prop. 1994/95:17 s. 24. Det finns därför anledning att fästa vikt vid Marknadsdomstolens avgöranden som avser avtalsvillkor liknande det som nu är aktuellt.

Marknadsdomstolen har i två avgöranden, MD 2005:34 och 2009:30, tagit ställning till avtal med automatisk avtalsförlängning. Det rörde sig i båda fallen om abonnemang på digital-TV-tjänster. Av avgörandena går att utläsa att en månads uppsägningstid inte ansetts oskäligt och inte heller en automatisk avtalsförlängning, förutsatt att kunden i lämplig form och rimlig tid får en påminnelse om att uppsägning kan ske. Enligt vad Marknadsdomstolen uttalade fick det också objektivt sett anses ligga i konsumentens intresse att den typ av abonnemang det var fråga om kunde förlängas utan avbrott. Domstolen har i det senare avgörandet vidare prövat om en automatisk avtalsförlängning kan anses utgöra en s.k. negativ avtalsbindning, och därvid besvarat frågan nekande eftersom parterna i förväg avtalat om vad som gäller för det fall kunden förhåller sig passiv. Ett krav på att en uppsägning ska vara skriftlig har domstolen i de tidigare avgörandena MD 2002:23 och 2005:23 funnit oskäligt.

Vid prövningen av det avtal som A.H. ingått med Rehab Center och som bl.a. inneburit en automatisk avtalsförlängning för det fall avtalet inte särskilt sades upp har annat inte framkommit än att hon varit väl införstådd med innebörden av detta villkor och att det funnits andra avtalsalternativ som inneburit en kortare avtalstid eller ingen alls. En av fördelarna med ifrågavarande avtal för henne har därvid varit att hon erbjudits en lägre månadskostnad jämfört med andra alternativ; inte sällan torde det förhålla sig så att en näringsidkare som tecknar ett längre avtal med en kund också är beredd att erbjuda ett lägre pris än om avtalet löper för kortare tidsperioder eller tills vidare. Vad gäller A.H:s nytta av den ifrågavarande avtalskonstruktionen bör vid tillämpningen av 36 § avtalslagen denna inte utan vidare bestämmas på objektiva grunder, utan hon får genom sitt ingående av avtalet anses ha uttryckt sitt intresse därför. Att avtalet skulle sägas upp senast en månad innan det löpte ut kan i sig inte anses oskäligt tidigt. Förlängningen, som har skett i enlighet med avtalets bestämmelser, kan inte anses utgöra en negativ avtalsbindning.

Samtidigt som ett avtal om automatisk avtalsförlängning i enlighet med vad som anförts i sig inte utan vidare kan anses oskäligt i konsumentförhållanden vid en prövning enligt 36 § avtalslagen, står det klart att ett sådant villkor ofta innebär risker för konsumenten. Om denne glömmer att säga upp ett avtal han eller hon inte längre är intresserad av medför det en förnyad avtalsperiod med åtföljande kostnader. Fördelen med t.ex. en lägre månadskostnad som konsumenten tagit hänsyn till när avtalet först ingicks, förbyts då till en avtalsrelation helt i näringsidkarens intresse. Detta bör inte utan vidare godtas utan är en sådan obalans i avtalsförhållandet som 36 § avtalslagen får anses avsedd att motverka. Som också finner stöd i Marknadsdomstolens avgöranden bör därför i regel kunna krävas att konsumenten i fall av automatiska avtalsförlängningar i lämplig form och rimlig tid får en påminnelse om att avtalet kan sägas upp för att villkoret ska anses skäligt. Vad som bör krävas av en sådan påminnelse kan skilja beroende på omständigheterna, men i vart fall bör en påminnelse tydligt uppmärksamma konsumenten på att fristen för att säga upp avtalet för att förlängning inte ska ske är på väg att löpa ut. Det kan inte anses tillräckligt att konsumenten mer allmänt varit införstådd med detta eller kunnat ta del av sådan information. Vad Rehab Center i denna del anført om att A.H. vidgått att hon glömt bort uppsägningsfristen eller att hon kunnat ta del av avtalsperiodens längd på en inloggningsterminal innebär inte att hon erhållit en påminnelse som uppmärksammat henne på att uppsägningsfristen höll på att löpa ut.

Fråga är då om avtalet i övrigt, vid den helhetsbedömning som ska ske enligt 36 § avtalslagen, ändå skulle kunna ge anledning att upprätthålla villkoret om automatisk avtalsförlängning. Vid denna bedömning står klart att avtalet mer ensidigt ger uttryck för Rehab Centers rättigheter i avtalsförhållandet. Några särskilda fördelar som skulle kunna uppväga nackdelen av den automatiska avtalsförlängningen för A.H:s vidkommande framgår inte. Det har i målet inte ens påståtts att A.H. fortsatt att utnyttja avtalet sedan hon sagt upp det. Villkoret om automatisk avtalsförlängning är därför sammantaget att bedöma som oskäligt och ska lämnas utan avseende.

Vid denna utgång ska A.H:s talan bifallas.

Domslut

Med ändring av tingsrättens och hovrättens domar ogillar HD Rehab Center Svedala KB:s talan - - -.

Rehab Center Svedala KB ska till A.H. utge ett kapitalbelopp om 3 465 kr jämte ränta - - -.

HD (justitieråden Ella Nyström, Agneta Bäcklund, referent, Ingemar Persson, Svante O. Johansson och Lars Edlund) meddelade den 23 november 2012 följande dom.

Domskäl

Bakgrund

1. A.H. och Rehab Center ingick den 6 augusti 2007 ett avtal som gav A.H. rätt att under tolv månader träna vid Rehab Centers anläggning. Enligt villkoren i avtalet, som tillhandahölls av Rehab Center, förlängdes detta automatiskt med tolv månader om det inte sades upp skriftligen senast en månad före avtalstidens utgång. A.H. sade upp avtalet den 11 juli 2008, dvs. mindre än en månad före avtalstidens utgång.

2. A.H. har gjort gällande att avtalsvillkoret om automatisk förlängning är oskäligt med hänsyn till sitt innehåll och att det därför ska lämnas utan avseende eller jämkas på så sätt att det inte har skett någon förlängning av avtalet efter den 6 augusti 2008. Hon har i HD inte längre gjort gällande att villkoret är oskäligt på grund av förhållanden på hennes sida eller på grund av att avtalet kräver skriftlig uppsägning.

3. Rehab Center har gjort gällande att avtalet är bindande enligt sin ordalydelse och att avtalsvillkoret om automatisk förlängning inte är oskäligt.

4. A.H. har yrkat ersättning för vad hon har betalat avseende tiden efter den 6 augusti 2008. Rehab Centers anspråk avser ersättning för resterande månadsavgifter för perioden fram till den 6 augusti 2009.

Utgångspunkter för skälighetsbedömningen

5. Det finns i svensk rätt inte någon generell bestämmelse som reglerar frågan hur villkor om automatisk förlängning av avtal ska bedömas. Det nu aktuella villkoret får därför prövas med tillämpning av 36 § avtalslagen. Enligt den paragrafen får ett avtalsvillkor jämkas eller lämnas utan avseende om villkoret är oskäligt med hänsyn till avtalets innehåll, omständigheterna vid avtalets tillkomst, senare inträffade förhållanden och omständigheterna i övrigt. Särskild hänsyn ska tas till behovet av skydd för den som i egenskap av konsument eller annars intar en underlägsen ställning i avtalsförhållandet.

6. Ett villkor om automatisk förlängning av ett tidsbegränsat avtal i konsumentförhållanden är inte generellt att anse som oskäligt. Vid bedömningen måste bl.a. beaktas om det kan anses ligga i konsumentens intresse att avtalet förlängs (jfr prop. 1970:57 s. 74).

7. Överväganden av detta slag ligger bakom lagstiftningen på vissa områden. Enligt 3 kap. 4 § försäkringsavtalslagen (2005:104) gäller som utgångspunkt att en konsumentförsäkring förnyas om inte en giltig uppsägning har skett enligt 3 § och försäkringstagaren inte heller har tecknat en motsvarande försäkring hos ett annat försäkringsbolag. Bestämmelsen bygger på tanken att det i en oviss situation är bättre för försäkringstagaren att försäkringen automatiskt förnyas än att så inte sker (jfr NJA 1987 s. 982). Även i jordabalken finns bestämmelser om automatisk förlängning av avtal (se t.ex. 12 kap. 3 §).

8. Förutom konsumentens intresse av att avtalet förlängs måste också beaktas under hur lång tid avtalet löper och med vilken tid förlängningen sker. Att ett tidsbegränsat avtal förlängs att gälla tills vidare med en rimlig uppsägningstid inger inte betänkligheter på samma sätt som om förlängningen sker för en bestämd längre tid.

9. Detta synsätt får stöd av att det i konsumentskyddande lagstiftning finns möjlighet att avsluta ett avtal under löpande period. Här kan framhållas 42 § konsumenttjänstlagen (1985:716) som ger en konsument en ovillkorlig rätt att avbeställa en tjänst under vissa förutsättningar. Detta gäller även beträffande s.k. abonnemangsavtal (se prop. 1984/85:110 s. 101 ff. och 315).

10. I sammanhanget kan även nämnas den vägledande, inte uttömmande lista på villkor som kan anses oskäligen och som utgör bilaga till rådets direktiv 93/13/EEG av den 5 april 1993 om oskäligen villkor i konsumentavtal (se artikel 3.3 i direktivet). Av listans punkt 1 h), som avser avtalsvillkor vars mål eller konsekvens är att automatiskt förlänga ett avtal med bestämd varaktighet om konsumenten inte uttalar sig däremot, framgår att sådana villkor kan anses oskäligen när sista dagen för konsumenten att framföra att han eller hon inte önskar förlänga avtalet ligger oskäligen tidigt. (Jfr prop. 1994/95:17.)

11. Marknadsdomstolen har med tillämpning av lagen (1994:1512) om avtalsvillkor i konsumentförhållanden prövat ett tidsbegränsat avtal, som avsåg digital-TV-abonnemang och som löpte för en period om tolv månader. Avtalet innehöll ett villkor om automatisk förlängning med ett år i de fall uppsägning inte skedde senast 30 dagar före abonnemangsperiodens utgång. Domstolen fann att villkoret var oskäligt med hänsyn till att näringsidkaren inte hade ålagts att i lämplig form och i rimlig tid påminna konsumenten innan uppsägning skulle ske samt med hänsyn till den förhållandevis långa bindningstiden (MD 2005:34).

12. I en departementspromemoria som bl.a. behandlar automatisk förlängning av avtal har föreslagits en reglering som bygger på att näringsidkaren genom en uppmaning att betala ska påminna konsumenten om att avtalet kan avbrytas genom uppsägning inom viss tid (se Ds 2012:31, App to date - Konsumenternas rättsliga ställning när varor eller tjänster betalas via telefonräkningen, m.m. s. 21 f. och 221 ff.).

Bedömningen i detta fall

13. A.H. har i avtalsförhållandet ställning som konsument och Rehab Center är näringsidkare. Avtalet har inte varit föremål för individuell förhandling. A.H. vände sig till Rehab Center för att få möjlighet att träna och valde det av Rehab Center utformade avtalsalternativ som gällde under tolv månader.

14. I fråga om det nu aktuella avtalet måste det i första hand anses ha legat i Rehab Centers intresse att avtalet förlängdes. För A.H. innebar en automatisk förlängning inte några beaktansvärda fördelar. Det är normalt enkelt att skaffa ett nytt gymkort. Avtalets löptid var ett år. En så lång löptid medför att det kan vara svårt för en kortinnehavare att komma ihåg att säga upp avtalet i rätt tid, vilket kan leda till en oönskad avtalsförlängning på ett år utan möjlighet att under den tiden frånträda avtalet. Det framgår också att A.H. av förbiseende sade upp avtalet för sent. Förlängningen innebar en inte obetydlig ekonomisk belastning för henne.

15. Vid bedömningen av om avtalsvillkoret är oskäligt är det också av betydelse om A.H. i lämplig form och i rimlig tid påmints om att uppsägning ska ske och konsekvenserna av en utebliven uppsägning.

16. Rehab Center har gjort gällande att A.H. vid sina besök i träningslokalen påmints om avtalet och avtalstiden genom en bildskärm som stått uppställd på mottagningsdisken i lokalen.

17. I målet är ostridigt att det fanns en bildskärm med inloggningsuppgifter för kunden. På skärmen angavs bl.a. personuppgifter, vilken typ av kort som kunden hade, sista giltighetsdag och sista uppsägningsdag. Det är också ostridigt att A.H. kunde ta del av uppgifterna på skärmen vid sina besök i lokalen.

18. De uppgifter som A.H. kunnat ta del av på skärmen i träningslokalen uppfyller inte kravet på en tydlig påminnelse om att uppsägning ska ske och konsekvenserna av en utebliven uppsägning. Vad Rehab Center anfört i denna del påverkar alltså inte bedömningen av avtalsvillkorets skälighet.

19. Mot bakgrund av vad som nu anförts bör det villkor om automatisk förlängning som tagits in i avtalet mellan A.H. och Rehab Center bedömas som oskäligt. Avtalsvillkoret ska därför lämnas utan avseende. Avtalsförhållandet mellan A.H. och Rehab Center har alltså upphört den 6 augusti 2008, dvs. när avtalstiden om tolv månader löpte ut.

Slutsats

20. A.H:s talan ska således bifallas och Rehab Centers talan ska ogillas. Det råder inte tvist om det yrkade beloppet.

Domslut

Med ändring av hovrättens dom i huvudsaken ogillar HD Rehab Center Svedala Kommanditbolags talan och förpliktar HD bolaget att till A.H. utge 3 465 kr, jämte ränta - - -.

- - -.

HD:s dom meddelad: den 23 november 2012.

Mål nr: T 2085-11.

Lagrum: 36 § avtalslagen.

Rättsfall: NJA 1987 s. 982, MD 2005:34.

Sökord: Oskäliga avtalsvillkor; Automatisk förlängning; Konsumentförhållanden
